

LIETUVOS IR LATVIJOS VIENYBĖ

PARENGĖ VIKTORIJA JONKUTĖ

„Ai mąsa, Lietuva!“ (liet. *Ai sese, Lietuva!*) – dainuojama vienoje Atgimimo metu itin išpopuliarėjusioje Pėterio Zirnyčio (Pėteris Zirnītis) dainoje. Gražu, kad latviai ir lietuviai vieni kitus nuo seno vadina sesėmis ar broliais. Tačiau liūdna, kad, nepaisant tokios nuolat deklaruojamos vienybės, kuo toliau, tuo labiau jų bendrystę palaiko tik istoriniai ir kalbiniai ryšiai bei dėkingas geografinis artumas. Kai kas šių tautų brolybės idėją jau vadina tik baltiškos vienybės nostalgija ar niekur nevedančiu grėžiojimusi atgal. Tačiau akivaizdu tai, jog abiejų tautų istorinė ir kultūrinė atmintis per gili, valstybių ir žmonių likimai per daug persipynę, kad viską būtų galima taip greitai bei lengvai pamiršti. Laimei, vis dar atsiranda tų, kurie ryžtasi tęsti šią kultūrinę baltiškąją tradiciją bei plėtoti dvišalį bendravimą ir bendradarbiavimą. Prie to daugiausiai prisideda meno ar kultūros žmonės, politikai, sportininkai ir kiti suinteresuotieji. Tačiau vien jų pastangų gali ir nepakakti, kad kaimyninių šalių bendrystė būtų išsaugota ir plėtojama. Be to, jos visuomenei mažai matomos, tad visiško kaimynių nutolimo pavojus nuolat išlieka.

Lietuvių ir latvių vienybė anksčiau itin ryškiai atsiskleisdavo ir vis dar atsiskleidžia kritinėmis situacijomis, dažniausiai dėl nepalankių jas lemiančių politinių situacijų ar veiksmų. Pavyzdžiui, baltų vienybės idėja itin sustiprėjo XIX a. pradžioje, kai lietuviai ir latviai atsидūrė carinės Rusijos sudėtyje. Tačiau padėtis po 1918 m. Lietuvos valstybės atkūrimo pasikeitė ir tarpukariu latviai jau ne visada sulaukdavo lietuvių pagalbos. Sovietiniais metais lietuvių ir latvių ryšiai vėl sustiprėjo, šių tautų bendrumą ir tarpusavio supratimą akivaizdžiai ir įspūdingai parodė „Baltijos kelias“. Šiokį tokį lietuvių ir latvių solidarumą vis dar galima pajusti ir dabar. Pavyzdžiui, kai 2012 m. vasario mėnesį Latvijoje vyko referendumas dėl rusų kalbos kaip antrosios valstybinės įteisinimo, nacionalinė Lietuvos žiniasklaida šiam įvykiui skyrė daugiau dėmesio nei įprastai skiriama kaimyninės valstybės aktualijoms. Laukiant referendumo rezultatų, Lietuvoje tvyrojo įtampa, vyko diskusijos. Referendumas baigėsi latvių naudai. Lietuvos parlamentariai oficialiai sveikino Latviją.

Labiliausiai džiugina bendravimas ir bendradarbiavimas, atsirandantis veikiant sąmoningai, užbėgant kritinėms ar krizinėms situacijoms už akių. Itin sveikintinas ir viltingai nuteikiantis dalykas – 2012 m. pradžioje, švenčiant lietuvių ir latvių diplomatinių santykių atkūrimo dvidešimtmetį, pasirodžiusios studijos apie Lietuvos ir Latvijos bendradarbiavimo perspektyvas. Jos autoriai – Lietuvos diplomatas Neris Germanas ir latvių ambasadorius Albertas Sarkanis (la. *Alberts Sarkanis*). Šia studija siekta palyginti kaimyninių tautų istorines ir dabartines realijas, įvertinti jų dabartinio ir tolesnio bendradarbiavimo galimybes įvairiose srityse bei pateikti siūlymus tam bendradarbiavimui stiprinti. Jos autoriai rėmėsi ne tik savo žiniomis, Lietuvos ir Latvijos ministerijų siūlymais ar oficia-

Latvijos-Lietuvos pasienis Skaistkalnėje. Nuotrauka iš autorės archyvo

lais dokumentais, bet ir informacija, gauta susitikimuose su savi-valdybių atstovais, verslo, kultūros ir visuomenės veikėjais.

Joje labai tiksliai pastebėta, kad šių studijų sėkmė priklauso ir nuo visuomenės aktyvumo, kurio pastaraisiais metais trūksta. Trūksta ir, atrodytų, tokio paprasto bei natūralaus dalyko kaip lietuvių ir latvių noro bendrauti bei geriau pažinti vieniems kitus. Kita vertus, tai neturėtų labai stebinti, nes oficialios gyvos bendravimo ar informacinės erdvės nėra ir niekada nebuvo.

N. Germanas ir A. Sarkanis savo studijoje įvardijo aštuonis esminius veiksnius, kurie trukdo arba daro įtaką lietuvių ir latvių bendradarbiavimui. Jie yra:

1. skirtinga istorinė atmintis;
2. skirtinga religinė konfesinė patirtis;
3. skirtinga ekonominė ir kultūrinė kaimyninių valstybių ir žmonių įtaka;
4. skirtinga vidinė nacionalinė sudėtis;
5. iškraipyto pobūdžio ekonominės veiklos konkurencija;
6. nevienodo lygio mokesčiai ir akcizai, sukuriantys ekonominius barjerus;
7. mažai asmeninių ryšių, silpni ir dažnai formalūs šalių politinio, kultūrinio elito, jaunimo ir nevyriausybinų organizacijų ryšiai;
8. seni ir naujai atsirandantys stereotipai, kartais sukeliantys nepasitikėjimą ir įtarumą.

Kai kurie iš paminėtų veiksnių yra savaiminiai ir ilgalaikiai, todėl jų beveik neįmanoma pakeisti. Be to, Lietuvos bei Latvijos bendradarbiavimui įtaką daro ne tik dvišaliai veiksniai, bet ir bendra Baltijos jūros regioninė, taip pat europinė bei pasaulinė politika.

N. Germano ir A. Sarkanio studiją sudaro dvi pagrindinės dalys. Pirmojoje randame naudingų ir konkrečių siūlymų apie bendros informacinės, kultūrinės, švietimo ir mokslo erdvės sukūrimą. Joje aptariamas ir ne kartą svarstytas, bet vis dar ne mažiau aktualus klausimas dėl Lietuvos ir Latvijos žiniasklaidos atstovų bendradarbiavimo. Siūloma užtikrinti, kad nacionalinės televizijos būtų matomos abiejose šalyse, ir siekti, kad pasienio leidiniai, internetiniai portalai, radijo stotys pateiktų daugiau informacijos apie kaimynų

(Nukelta į 60 p.)

(Atkelta iš 59 p.)

regionus, kad kuo intensyviau vyktų dvišalė informacijos sklaida: laidų retransliacijos, bendros programos, laidos, pasikeitimai filmams, kad būtų naudojami subtitrai kaimynine kalba bei atsirastų kalbų mokymo programos, kaimyninės šalies korespondentai ir kiti bendradarbiavimo būdai bei priemonės. Taip pat siūloma suaktyvinti įvairių žmonių grupių, organizacijų, įstaigų ryšius, skatinti jaunimo bendradarbiavimą bei veiksmingiau panaudoti turizmą, kuris taip pat galėtų padėti kaimynėms valstybėms geriau pažinti vienai kitą.

Antroje studijos dalyje aptariami probleminiai ekonomikos, transporto, energetikos ir aplinkosaugos klausimai. N. Germano ir A. Sarkanio manymu, šiose srityse pagrindiniai Lietuvos ir Latvijos uždaviniai vis dar tie patys – abiejų valstybių ekonominė integracija, energetinis saugumas ir nepriklausomybė, transporto infrastruktūros tobulinimas, konkurencingumo didinimas, verslo sąlygų suvienodinimas. Jeigu pavyktų juos įgyvendinti, būtų išvengta ar sumažėtų konfliktinių situacijų ir dvišaliai santykiai taptų glaudesni. Keletas minėtų autorių siūlomų problemų sprendimų: „Via Baltica“, „Rail Baltica“, Visagino regioninės elektrinės projektų įgyvendinimai, artimesnis abiejų šalių jūrų ir oro uostų, bendra karinė ir kita specialioji technika, bendresnė viso Baltijos jūros regiono politika. Pabrėžiamas pasienio regionų bendradarbiavimas, ypač bendros pastangos sprendžiant esmines Baltijos jūros problemas bei saugant Žemaitijos ir Kuržemės regionų unikalią gamtą.

Nors ne visi siūlomi tikslai lengvai ir greitai pasiekiami, tačiau tokia Lietuvos ir Latvijos bendradarbiavimo perspektyvų studija – tvirtas žingsnis į priekį abiejų valstybių ir tautų vienybės link. Jau vien dėl to, jog ji fiksuoja ir išryškina bendradarbiavimo problemas, siūlo jų sprendimus ir veiklos strategijas.

Šiandien itin svarbu, kad lietuvių ir latvių bendradarbiavimas tampa vyriausybinio, valstybinio mastu svarstomu klausimu. Galima pasidžiaugti, kad jis sulaukia vis daugiau dėmesio. Tai rodo ir 2012 m. vasario mėnesio pabaigoje Vilniaus knygų mugėje vykusio kultūrologo, visuomenės veikėjo Dariaus Kuolio vadovaujama diskusija „Ar baltų laikas jau praityje?“ Nors diskusijos dalyviai buvo nusiteikę gana skeptiškai, teigė, kad lietuviai ir latviai turi vis mažiau bendrų interesų, nėra bendrų kultūrinių ir tautinių idėjų, tačiau buvo pripažinta, kad jos būtinos, jeigu siekiame dvišalio bendravimo ir bendradarbiavimo.

Džiugu, kad didžiųjų šalies miestų universitetuose ar kitose mokslo įstaigose vis dar ar jau yra baltistikos centrai, skyriai, vykdomi baltistikos tyrimai, plėtojami ryšiai tarp baltistų ar baltistinių interesų turinčių tyrėjų. Pavyzdžiui, 2012 m. kovo mėnesio pabaigoje vyko dvi tarptautinės konferencijos, kuriose svarstyti aktualūs baltiškos, tautinės ir regioninės savimonės klausimai literatūroje ir kultūroje. Pirmoji – „Regionas: laikas, erdvė, žmonės“ – buvo su-

rengta Šiaulių universitete, antroji – „Dvi tautos ir aštuoni regionai: baltiška, tautinė, regioninė savimonė literatūroje ir kultūroje“ – Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. Jose būta ir pranešimų apie Žemaitijos regiono savitumus. Pavyzdžiui, Šiauliuose vykusioje konferencijoje itin intrigavo doktorantės Giedrės Šukytės (VDU) pranešimas apie suvalkiečio ir žemaičio įvaizdį šiuolaikiniuose anekdotuose, įdomūs buvo ir dr. Salvijaus Kulevičiaus (ŠU) svarstymai apie žemaičių tapatumą ir kultūrinį paveldą.

Vilniuje vykusioje konferencijoje Dainora Batavičienė (KU) kalbėjo apie leksines ir darybines tarmes šiuolaikinėje žemaitiškoje kuryboje. Buvo perskaityti du pranešimai apie Kuršių neriją. Doc. dr. Aurelija Mykolaitytė (VDU), remdamasi egzilio literatūra, kalbėjo apie Kuršių neriją, kaip apie prisiminimų vietą, arba vietą, kuri galėjo būti patirta, bet nėra patiriama. Įdomu tai, kad vokiškoje literatūroje Kuršių nerija – nostalgiskai ar net melancholiškai prisimenama praeities vieta, o lietuvių išseivių prisiminimuose ji retesnė arba minima kaip dabartyje patiriama šiaurietiška dvasinių ieškojimų vieta.

Ne mažiau intrigavo ir doc. dr. Vigmanto Butkaus (ŠU, LLTI) pranešimas apie Kuršių neriją latvių literatūroje. Jis akcentavo, kad Kuršių nerijoje ankstesniais metais vyko intensyvus lietuvių ir latvių bendravimas, joje vartotas ir latvių kalbos dialektas. Latvių susidomėjimas šiuo regionu prasidėjo XIX a. ir itin sustiprėjo tarpukariu: vyko įvairios jų ekspedicijos, net siūlyta steigti pradinę mokyklą su dėstomąja latvių kalba, gabiems kuršininkų jaunuoliams skirti stipendijas, kad šie galėtų baigti mokslus Latvijoje, be to, kuršininkų bendruomenėms buvo siunčiamos latviškų knygų siuntos. Tam netrukde net nepalankus tuometinės Lietuvos valdžios požiūris į šiuos procesus. Visa tai yra aprašyta 1933 m. išleistoje ir gausiai iliustruotoje knygoje „Kuršių žemėje ir pas jos žmones. Stebėjimų ir atsiminimų knyga“ (la. *Kuršu zemē un ļaudīs. Vērojumu un atmiņu grāmata*). Pasak V. Butkaus, latvių literatūroje Kuršių nerija dažnai tampa geopolitiniu simboliu arba žaidybiniu estetiniu elementu ir neretai minima kaip ribinė daugiakultūrė erdvė.

Pabaigoje minėtinas dar vienas itin sveikintinas ir svarbus dalykas. Jau nuo 2011 metų svarstoma idėja Vilniuje įkurti nacionalinį baltistikos centrą – Baltų akademiją. Deja, kaip dažnai atsitinka, dėl finansinių priežasčių ši idėja kol kas nėra realizuota. Jei pavyktų tai padaryti, toks centras užtikrintų baltistikos tyrimų plėtrą ir sklaidą, o Vilnius ateityje galėtų tapti tarptautiniu baltistikos centru.

Yra prasmingų ir daug žadančių idėjų. Lieka tik laukti ir kiekvienam pagal savo kompetenciją konkrečiais darbais prisidėti prie jų realizavimo. Juk esame ar bent jau vis dar norime būti „brąlu tautas“.

Tekste panaudota Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos informacija, skelbiama adresu http://www.urm.lt/umr/m/m_files/wfiles/file3719.pdf

